

NOVADI ZAŁO

Cilvēks var palīdzēt dabai ATJAUNOTIES

Baltijas jūras piekrastē liedagu no civilizācijas daudzviet nodala meži. Reitais zina, ka ne vienmēr tos ierīkojusi pati daba. Cilvēka roku darbs bijis to izcīšana, tad radusies sajēga, ka virsū nāk kāpas, un atkal sastādīti kokī. Līdz ar to piejūras mežainajām kāpām joprojām ir nepieciešama mūsu pašvaldība, un tās sniegšanā unikāla pieredze gūta Carnikavas novadā.

Daudzveidība zūd

Carnikavas teritorijā LIFE CoHaBit projekta "Piekraistes biotopu aizsardzība dabas parkā "Piejūra"" veikta krasta un mežaino piejūras kāpu atjaunošana. Carnikavas novada pašvaldība projekta ir vadošais partneris, pārējie partneri ir biedrība "Baltijas krasti", Rīgas domes Pilsētas attīstības departaments un Dabas aizsardzības pārvalde.

Carnikavas novada pašvaldības pārstāvē, LIFE CoHaBit projekta vadītāja Gundega Ulme stāsta, ka projektu apstiprināja un sāka īsteno 2016. gadā, bet ideja esot ap desmit gadu veca. "Viens no mērķiem ir mazināt antropogēnās slodzes ietekmi un atjaunot vērtīgos piekrastes biotopus, kā arī veicināt ilgtspējīgu apsaimniekošanu dabas parkā. Viens no lieliem uzdevumiem, kas jau ir pabeigts, ir jauna dabas aizsardzības plāna izstrāde dabas parkam "Piejūra", viņa atklāj.

Pelēkās kāpas ir posms starp priekškāpu un mežainajām kāpām. "Parasti vējš tur apstājas, ir diezgan karsts. Mežs tur vēl nav attīstījies, ir skrajais dažas priedes. Zemsedze tiešām ir pelēka, tur ir kērpji, sūnas, mazie lakstaugi," biotopu raksturo biedrības "Baltijas krasti" projektu vadītāja un vides eksperte Agnese Jeņina. Agrāk šos klajumus aktīvi izmantojuši mazie zvejnieki. Viņi tur žāvēja tīklus, cēla ārā laivas, un šo darbību dēļ teritorija neaizauga. Tagad zvejniecība nav tik aktīva, un pelēkās kāpas aizaug. "Lai saglabātu daudzveidību un skaisto atklāto vidi, ejam un mēģinām biotopu atjaunot - ķemam ārā mazās priedes," stāsta vides eksperte.

Līdzīgi esot ar mežainajām kāpām. A. Jeņina atgādina, ka reiz visā piekrastē intensīvi izcirta mežus. Tad apdzīvotām vietām nāca virsū ceļojošās kāpas. Lai tās apturētu, mežus stādīja - blīvi un daudz. "Tagad mēs sākām retināt mežainās kāpas, veidojām lauces, mēģinājām pa-

Priekškāpu noturībai pret vētrām Carnikavā uzstādīti žodziņi. Tie ne tikai nostiprina priekškāpas pret vējiem, bet arī novirza cilvēku plūsmu tā, lai šo zonu pārmērīgi neizbradātu.

nākt tādu mežu, kāds būtu attīstījies dabiskos apstākļos, cik nu mēs to varam ieteikmēt," viņa skaidro.

Iztiek bez naglām

Krasta stiprināšanai Carnikavā izmantoti divu veidu žodziņi. G. Ulme stāsta, ka vispirms jēgpilni izlietotas niedres, kas palika pāri pēc lagūnas atjaunošanas: "Niedru sētījas uzcēlām apmēram metra augstumā, un gada laikā pie tām jau uzkrājušās smiltis. Sastiprināšanai izmantojām naglas, tas bija kopumā sarežģīts process. Otra ideja - pēc darbiem mūsu atklātajās kāpās priedītes līdz 20 cm diametrā retinājām ārā. Lokanās priedītes no pelēkās kāpas nesa piekrastē un pina zaru žodziņus, tās bija tikai darbaspēka izmaksas un nebija nekādu citu materiālu."

Cilvēki atceras, ka agrāk kāpu stiprināšanai pie jūras stādīja kārklus. AS "Latvijas Valsts meži" Rietumvidzemes reģiona Meža apsaimniekošanas plānošanas vadītājs Vilmārs Katkovskis arī Carnikavā dzīlāk mežā redzējis saglabājušos atsevišķus kārklu stādus. "Šobrīd tie izskatās briesmīgi - lieli, izkaltuši. Sava bioloģiskā niša un funkcija tiem ir. Var izmantot kāpu apturēšanai, jo kādreiz tā ir darīts, un tas strādā. Jautājums ir, kā to darīt labāk? Vai izmantot ātraudzīgo un izturīgo kārklu, vai stādīt priedes? Agrāk tā ir darīts lielās platībās, un pierādījies, ka tā var aptu-

rēt kāpu pārvietošanos. Jebkurš kokaugus, kurš pietiekami labi aug nabadzīgos apstākļos, izpilda kāpu apturēšanas funkciju," sakā meža speciālists.

Koku likvidēšana parasti izraisa sabiedrības preteakciju, un tā bijis arī Carnikavā. Projekta īstenojāji apzinājušies, ka ļoti daudz jārunā ar cilvēkiem, un šī bijusi ļoti laba pieredze, ka tas jādara vēl vairāk, atzīst V. Katkovskis. A. Jeņina piekrit, ka ļoti liels darbs jāiegulda, stāstot cilvēkiem, kāpēc traktoram vajag iebraukt mežainajā kāpā un palīdzēt tai atjaunoties. "Attiecībā uz mežaino kāpu viena no zvanītāju rūpēm bija - jūs te izcīrtīset, un sāks atkal tās kāpas staigāt!" pastāsta V. Katkovskis. "Netiek izcirsti visi kokī, un tas nekādā mērā neietekmēs kāpu ceļošanu. Tur, kur mežs aug virsū, pat izcirstu koku saknes smilti notur." Koku retināšana esot mežinieku ikdienai.

Vai patiešām eksistē zaļo un mežinieku sadarbība bez kardinālām viedokļu sadursmēm? A. Jeņina: "Šī bija ļoti laba pieredze mežsaimniekiem kopā ar biologiem, tika radīts labs kompromiss, kā atjaunot piekrastes biotopu, palīdzēt dabai atkopties labāk un ātrāk." V. Katkovskis atzīst, ka reizēm strīdējušies, taču spējuši vienoties: "Iesaistīšanās bija liels izaicinājums atkāpties no ikdienas kanoniem meža kopšanā. Šis mežs pēc kopšanas izskatās labāk un būs labāks," viņš ir pārliecināts.

Vislielākais izaicinājums – zālāji

Dabas aizsardzības pārvaldes Kurzemes reģionāls administrācijas vadītāja DACE SĀMĪTE:

Starptautiski lietotais "biotops", bet latviskot "dzīvotne" – ir komplekss, vide, kur mitinās sugas, tai skaitā arī augi. Biotopi ir ļoti dažādi. Biotops ir arī dzelzceļa mala vai mūsu mazdārzīņš, kurā veicam noteiktus procesus un aug noteikti augi, visa mūsu apkārtne, kur kaut kas var mitināties. Lielāk daļa dzīvotnu ļoti labi varētu eksistēt bez cilvēka, bet laika gaitā cilvēks tajos tik daudz iejaucies, ka pašam jāsāk strādāt, lai tos atjaunotu. Ir biotopi, kas visu laiku jāuzturt, piemēram, zālāji. Agrāk cilvēki līdz pedējam izplāvā visādas meža plāviņas, kur vien varēja dabūt sienu, jo turēja gotīnu, lai izdzīvotu. Tagad mēs zaudējam daudzas plāviņas, kas vērtīgas no dabas daudzveidības viedokļa, tur ir daudz dažādu sugu, pat līdz 50 uz vienu kvadrātmētru. Intensīvajos laukos, kurus plauj un kuros rullē sienu, dominē viena suga.

Dzīvotnes, kas Latvijā eksistētu labā kvalitātē, ja cilvēks neiejauktos ar saimniecisko darbību, ir purvi un slapjie meži, kuri cieš no tā, ka savā laikā veikta meliorācija, purvi sagatavoti kūdras ieguvei, susināti. Šai aspektā varam runāt arī par nosusinātiem palieņu zālājiem un zālājiem ap ezeriem. Biotops, kurā izteikti redzama cilvēka iejaukšanās, ir Ventas upe, kas aizvien vairāk aizaug. Tas notiek piesārņojuma dēļ, organiskas vielas no noteikudeņiem nonāk upē.

Intensīvās lauksaimniecības dēļ upē nonāk ļoti daudz augsnēs, kas uzkrājas gulnē un veido dūnu slāni, kas labvēlīgs aizaugšanai. Straume samazinās. Nav arī aukstu ziemu, kad upes aizsalst un ledus iešanas laikā tiktū attīrīta gultne, izrauti visi sakneņi. Mums pašiem jāiesaistās, lai upi uz laiku attīrītu.

Ir biotopi, kuru apsaimniekošana ātri dod rezultātus, bet ir tādi, kur pasākumiem jābūt ilgstošiem. Taču ir lietas, kas jādara regulāri. Tas ir ļoti grūti un dārgi.

Zemei īpaši aizsargājamās dabas teritorijas ir izstrādāti dabas aizsardzības plāni. Latvijas Vides aizsardzības fonds katru gadu piešķir līdzekļus šo plānu ieviešanai. Šādu ieguldījumu fonds dod vienu reizi, cilvēks atjauno šo vietu, un viņam uzturēšana jānodrošina nākamos piecus gadus. Ir gadījumi, kad regulārā uzturēšana pēc tam nav tik sarežģīta. Tie zemju īpašnieki, kas dzīvo uz vietas, ir lauku cilvēki, ar kuriem ir vienkārši runāt. Viņiem ir svarīgi no rīta iziet un redzēt savu plāvu miglā un rasā, viņam ir prieks par puķi un putniņu, kas atlidojis. Viņi jau tagad uztur savu zemi, un, ja tādu cilvēku nebūtu, mēs jau daudz būtu zaudējuši no dabas vērtībām. Uz viņiem turas praktiskā dabas aizsardzība Latvijā.

EKSPERTE

Zālēdāju misija: pļavas un ezers atgriežas

Iztālēm saredzamais zilais ezera spogulis ir pirmais, kas krīt acīs, izkāpjot no auto pie Papes dabas parka aplokā vārtiem. Tādu senāk saskatīt nevarēja. Atceros krūmājus, brikšņus, alkšņus, aizlaistus kamolzāles un dadžu laukus.

Pirms 21 gada šurp no Nīderlandes atveda pirmos lielos zālēdājus, astoņpadsmi savvaļas zirgu pēctečus, lai tie te pildītu savu misiju – dzīvotu, vairoto, ganītos Papes ezera krasta krūmos, brikšņos un kādreiz kultivētās ganībās. Kāpēc? Lai šeit atjaunotos palieņu pļavas, lai atgrieztos floras un faunas daudzveidība. Tā sākās Papes dabas parka veidošana. Dabas parku nodibināja piecus gadus vēlāk. Pēc vairākiem gadiem zirgu ganāmpulkā papildināja arī taurgovis. Parks aizņem apmēram 10 tūkstošus hektāru ezera un tā apkārtnes teritorijas. Vairāk nekā pusē parka ir aizsargājamie biotopi, pavisam 22 dažādi Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamie biotopi, no tiem 14 – Latvijā īpaši aizsargājami biotopi.

Kopš te valda lielie ievestie savvaļas zālēdāji, zirgi un tauri, aina vaiva ir mainījusies. Brušvītu pļavās ezera malā vairs nav niedru, rāda un stāsta Papes dabas parka reindžers, vienlaikus gids un projekta vadītājs Ints Mednis. Krastā noganīto niedru vietā izaugušas plašas purva miršu audzes. Sīkais, rūgtenei smaržojošais krūmiņš,

Tauru bara malās stāv sargi. Bet atsevišķi no bara turas ap 20 gadu vecā tauru govs, iespējams, vecākā govs Latvijā. Jo vecāks lops, jo garāki ragi.

saukts arī par balzamkārklu, ir viena no vēsturiskajām Rīgas balzama sastāvdajām, bet tagad – reti sastopams un aizsargājams, nabadzīgu, applūstošu augšņu augs, govīm un zirgiem negaršo. Niedres lopi noēduši, un balzamkārklīņš, ieraudzījis gaismu, nu vareni sazelis. Krasta klajums jauj atsperties vējam, vilņoties ūdenim. Tā šeit, Brušvītos, izveidojusies vienīgā vieta Papes ezerā ar attīrijušos, smilšainu ezera krastu. I. Mednis to sauc par dzīvnieku pludmali, bet arī cilvēki šeit peldoties. Drīzāk droši vien plūnājas, jo ūdens ir sekls. Kontrasts ir ezera pretējais krasts, kur paveras aug-

sta niedrāja siena, krasts staigns un dūņains.

Parku apmeklējam septembra sākumā, taču vislabākais laiks apskatīt pļavas ir maijs un jūnijs, kad flora un fauna ir pilna atmodas, dzīvības enerģijas, skaņas pilnas dzīivotgrības, saziešējušas puķes, starp kurām ir daudz aizsargājamu augu, var izstaigāt orhideju taku. Gaiss tad spēcīgi smaržo, visapkārt trokšņo milzums putnu, dzīvojas simtiem zosu, pīļu, dzērvju. Dzīvnieku un putnu novērošanai vislabākais laiks ir pirms saullēkta un pēc saulrieta, saka I. Mednis. Kaisīgākie augu un dzīvnieku vērotāji gan mēdz

būt ārzemnieki, kuri novērtē šejiņes dabas neskartību vai mazskartību, kādas attīstītajās Eiropas valstīs vairs nav.

Vai vīzija par pļavu atjaunošanos ir piepildījusies? “Lielā mērā, jā,” atbild I. Mednis. “Bijām pirmie, kas ar lielajiem zālēdājiem sākām nodarboties, daudziem Latvijā un ārzemēs esam parādījuši, ko darām, un mūsu idejas pārņem. Daudzviet Latvijā tagad ganās govis un zirgi, tā tiek apsaimniekotas tās teritorijas, ko citādi būtu joti grūti un dārgi uzturēt. Redziet, akmeņi, ar traktoriem izpļaut būtu grūti, ir mitrs un slapjš.”

Zirgiem un govīm pļavas attīrit

UZZIŅAI

Papes dabas parkā
5664 hektāru platībā ir pavisam 22 Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamie biotopi.

AVOTS: PAPES DABAS PARKA AIZSARDZĪBAS PLĀNS

no krūmājiem palīdz arī cilvēki, izcērtot baltalkšņus. Bet notiek arī neparedzētais: alkšņi ataug Joti ātri. Ar baltalkšņu atvasēm droši vien nāksies cīkstēties atkal un atkal. Papes dabas parks, kuru apsaimnieko Pasaules dabas fonds, vairākkārt izmantojis Latvijas Vides aizsardzības fonda piešķirtos līdzekļus palieņu pļavu un biotopu uzturēšanai ezerā un tā piekrastē, tas attīra krastu no krūmājiem un pļauj piekrastes pļavas, arī ūdensaugus Papes ezerā. Tomēr tie ir tikai desmiti hektāru no tūkstošiem. Var secināt, ka lielākajā daļā teritorijas biotopu atjaunošanu paveic liellopi.

Liepājas ezera aizaugšana. Vai cīņa ar vējdzirnavām?

Liepājas ezerā ligzdo vairāk nekā 100 putnu sugu, kā arī sastopamas ap 40 retu un aizsargājamu augu sugas, taču jau vismaz 20 gadus arvien lielāku satraukumu rada ezera straujā aizaugšana.

Biedrības “Liepājas ezeri” izpilddirektors un ihtiologs Ēvalds Urtāns stāsta: “Iespēju robežas darām visu, kas mūsu spēkos, lai izpļautu aizaugušās ezera teritorijas. īpaši jau dienviddaļā, kas ir svarīgi, lai būtu regulāra ūdens caurtece, piemēram, pie Bārtas ietekas. Kopumā šogad esam izpļāvuši kādus 300 hektārus. Tieks attīrīts arī ezera kuñošanas ceļš, un palīdzam atsevišķiem laivu kooperatīviem, kuriem ir apgrūtināta izbraukšana. Tāpat kā pērn, arī šogad septembrī un oktobrī plānojam plaut piekrasti Vaiņodes ielas galā. Pagājušajā gadā sešas tonnas ūdenszāļu no šīs vietas nogādājām “Liepājas RAS”.”

Ē. Urtāns gan neslēpj, ka ar

pļaušanu pašreizējos apjomos esot par maz, jo katru gadu Liepājas ezeram pienākot kļāt kāda mazāka vai lielāka pilnībā aizaugusi platība. Tā tas notiekot arī citur, piemēram, Burtneku ezerā. “Iespējams, ezera aizaugšanu veicina no attīrišanas iekārtām ūdenī nonākušais fosfors un slāpeklis, varbūt lietusgāžu laikā no laukiem minerālmēslī skalojas ūdenī. Tas gan ir tikai pieņēmums, apgalvot to nevaru. Turklat pirms kāda laika tika veiktas analīzes, kas manu pieņēmu mu neapstiprināja,” pastāsta Ē. Urtāns, piebilstot, ka šādu varbūtību tik un tā izslēgt nevar. Viņaprāt, savu ietekmi atstājusi arī koku izciršana upju krastos. “Gruntsūdens līmenis pazeminās, ūdens vienkārši iztvaiko gaisā. Ja apkārt augtu mežs, tad būtu citādāk. Par kādu ūdens caurteci saistībā ar upju ietekām varam runāt, ja tās aizaug. Piemēram, pie Bārtas upes ir izveidojies dažādu sanesu valnis, bet Otaņķē ūdens plūsma ir palikusi

pavisam neliela.”

Ezera aizaugšanas dēļ ir samazinājušās arī makšķerēšanas iespējas. Nepieciešams pamātīgs darbs ar vairāku traktoru iesaisti gan pļaušanā, gan zāļu aizvākšanā. “Pašlaik mums ir viens traktors, un tas pats jau 16 gadus kalpo. Jauna tehnika maksā milzu naudu, kuras biedrībai nav. Ja nebūtu šī traktora un nevarētu plaut Nīcas novada Otaņķu pusē, tad tur jau būtu mūžamežs,” saka Ē. Urtāns.

Ne viiss gan šajā sakarā esot tik drūmos toņos krāsojams, jo, pēc Ē. Urtāna teiktā, šis bijis viens no retajiem gadiem, kad aizaugums ezerā bijis salīdzinoši neliels. “Droši vien tas ir vētrām un vējiem bagātās ziemas noplēšums, kas norāva daļu no mazajām ūdens alģēm, kas aug uz ezera grunts, un izmeta tās krastā. Tāpat vēl jūlijā novēroju, ka ezera dienvidu galā nezināmu iemeslu dēļ meldri bija diezgan pašķidri. Doņi mētājās pa ezera vidu, un to saknes bija nopuvušas,” atceras Ē. Urtāns. Tiesa, tas gan bijis īslaicīgi, jo pēc

UZZIŅAI

Liepājas ezers

Dabas liegums no 1977. gada, ES nozīmes aizsargājama teritorija “Natura 2000”. Dabas aizsardzības plāns Liepājas ezeram ir izstrādāts 2008. gadā, un tas būs aktuāls līdz 2023. gadam.

Platība: 4643 hektāri.

Dabas vērtības: Viens no lielākajiem un nozīmīgākajiem mezotrofajiem ezeriem ar iesāļiem ūdeņiem raksturīgā augu sugām. Ezerā ligzdo vairāk nekā simt putnu sugu. Konstatētas ap 40 retu un aizsargājamu augu sugas.

AVOTS: DABAS AIZSARDZĪBAS PĀRVALDE

mēneša tās vietas jau atkal bija aizaugušas.

Makšķerēšanas entuziasts Andrejs Ivļjevs, kurš Liepājas ezeru izbraukājis krustu šķērsu, pirms mēneša devies ar kajaku uz Reiņu galu un bijis nepātīkami pārsteigtys: “Tā saucamo peldošo salu sānesumu un smalkās zāles dēļ cīpmājiem tik iecienītā vieta bija praktiski nepieejama. Ezers viennozīmīgi aizaugs, vasarā tajā lielās platībās veidojas zāļu paklāji.” Makšķernieks gan pieļauj, ka tā varētu būt visu lagūnas tipa ezeru realitāte, proti, tie laika gaitā dabīgā celā aizaug un pārpurvojas. Bet Dabas

aizsardzības pārvaldes Kurzemes reģionālās administrācijas vadītāja Dace Sāmīte piekrīt, ka daudz ko no ezera apsaimniekošanas apgrūtina finansējuma trūkums: “Ja Bārtas upes ietece ir sakārtota, tad izstrādātie projekti Otaņķes un Ālandes attīrišanai palikuši nerealizēti trūkstošā finansējuma dēļ.”

**Latvijas
vides
aizsardzības
fonds**

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu